

Отримано: 20 листопада 2023 р.

Прорецензовано: 05 грудня 2023 р.

Прийнято до друку: 15 грудня 2023 р.

e-mail: olha.kryvytska@oa.edu.ua

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-0844-3362>

e-mail: yakimenko1961@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0003-0909-267X>

e-mail: oleksandr.nikolaichuk@oa.edu.ua

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-3507-4291>

DOI: 10.25264/2311-5149-2023-31(59)-31-36

Кривицька О. Р., Якименко О. В., Ніколайчук О. О. Складові організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2023. № 31(59). С. 31–36.

УДК: 334.02

JEL-класифікація: D 24, L 23

Кривицька Ольга Романівна,

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії, менеджменту і маркетингу,
Національний університет «Острозька академія»*

Якименко Олег Вікторович,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри технологій та організації будівельного виробництва,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова*

Ніколайчук Олександр Олександрович,

*аспірант кафедри економічної теорії, менеджменту і маркетингу,
Національний університет «Острозька академія»*

СКЛАДОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

У статті визначено складові організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами. Відзначено, що введення воєнного стану та бойові дії на території України дуже гостро виявили серйозні недоліки в організації системи управління будівельним комплексом, які продовжують негативно впливати на економічний і соціальний розвиток країни. Вітчизняні будівельні підприємства показали недостатню організаційну та економічну спроможність до викликів, які перед ними постали. Зроблено висновок, що формування організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами буде сприяти успішному веденню будівельного бізнесу на основі узгодження інтерсів всіх груп стейкхолдерів та впровадження ефективної системи управління всіма видами ресурсів, що у перспективі під час відбудови країни дасть новий поштовх для розуміння всіма зацікавленими особами важливості будівництва для розвитку національного господарства України.

Ключові слова: управління, організаційно-економічний механізм, формування, будівельні підприємства.

Olha Kryvytska,

*Doctor of Economics, Professor of the Department of Economic Theory, Management and Marketing,
National University of Ostroh Academy*

Oleh Yakimenko,

*Candidate of Economic Sciences, associate professor of the Department technologies and organizations of construction
production, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Oleksandr Nikolaichuk,

*postgraduate student of the Department of Economic Theory, Management and Marketing,
National University of Ostroh Academy*

COMPONENTS OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF MANAGEMENT OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

The article defines the components of the organizational and economic mechanism for managing construction enterprises. It is noted that the introduction of martial law and hostilities on the territory of Ukraine have very sharply revealed serious shortcomings in the organization of the construction complex management system, which continue to negatively affect the economic and social development of the country. Domestic construction enterprises have demonstrated insufficient organizational and economic capacity to meet the challenges they face. The author's definition of the organizational and economic mechanism for managing construction enterprises is given. It is noted that the formation of an organizational and economic mechanism for managing construction enterprises requires the attraction and proper management of the following resources: material and technical, production and technological, financial, personnel, information, and marketing. It has been found that competitive advantages of construction enterprises are always ensured provided that the quality of construction

products and their price are rationally balanced, all types of resources are used efficiently, and the level of guarantees and reliability of developers' obligations is increased, which, in the end, when using modern management mechanisms, will enable consumers and stakeholders to obtain the result they sought. The carried out research allowed to generalize the problems and determine the prospects for the formation and implementation of the organizational and economic mechanism for management of construction enterprises on the basis of providing characteristics of its main components. It is concluded that the formation of an organizational and economic mechanism for managing construction enterprises will contribute to the successful conduct of construction business on the basis of harmonizing the interests of all stakeholder groups and introducing an effective system for managing all types of resources, which in the future, during the reconstruction of the country, will give a new impetus to the understanding by all stakeholders of the importance of construction for the development of the national economy of Ukraine.

Keywords: management, organizational and economic mechanism, formation, construction enterprises

Постановка проблеми. Будівельна галузь України у будь які часи завжди була драйвером національної економіки, яка забезпечувала розвиток інфраструктури міст та територіальних громад країни. Умови сьогодення та воєнна агресія з боку Росії потребують дослідження процесів, що відбуваються у різних сферах економіки України, провідної з яких є будівельна галузь, ефективна діяльність якої на сьогодні покликана забезпечити якість життя населення на основі створення якісно нових технологій, форм організації виробництва, обслуговування та реалізації потенціалу всіх суб'єктів відтворення країни.

У ході повномасштабних воєнних дій та руйнування цивільної інфраструктури міст нашої країни стали досить очевидними основні недоліки системи управління у будівельній галузі та відсутність ефективного організаційно-економічного механізму менеджменту будівельних підприємств. Отже, вирішення проблеми формування дійового організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами є актуальним на сучасному етапі відновлення країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним основам управління будівельними підприємствами присвячено багато наукових праць вітчизняних вчених-економістів. Серед них: В. Дмитренко [1], Д. Ісаєнко [2], О. Квасницька [3], В. Куйбіда [4], В. Троян [5], Н. Чинкуляк [6], С. Ушацький [7], Н. Фісуненко [8] та ін.

Однак, деякі питання щодо визначення складових ефективного організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами не були досліджені у достатній мірі та потребують додаткового опрацювання.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є визначення складових організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Введення воєнного стану та бойові дії на території України дуже гостро виявили серйозні недоліки в організації системи управління будівельним комплексом, які продовжують негативно впливати на економічний і соціальний розвиток країни. Вітчизняні будівельні підприємства показали недостатню організаційну та економічну спроможність до викликів, які перед ними постали.

Перш за все, зробимо спробу визначитися із поняттям «організаційно-економічний механізм управління», яке завжди було в центрі уваги багатьох вчених. З точки зору загальноекономічних підходів, механізм управління визначається як відповідний певній організаційно-правовій формі спосіб організації управління бізнесом з притаманними йому формами, методами, інструментами та засобами [9].

Є. Ануфрієва вважає, що «організаційно-економічний механізм – це комплекс методів, засобів та прийомів, взаємоузгоджених та взаємопов'язаних між собою, які слугують інструментом реалізації управлінської діяльності в системі підприємств на основі законодавчих актів, що регулюють підприємницьку діяльність, планових документів, орієнтованих на довгострокову перспективу, а також тактичних та оперативних планів, програм, проєктів, нормативів та нормативних актів, затверджених вищим керівництвом, які спрямовують та координують діяльність всіх функціональних підрозділів вищезазначеної системи і допомагають забезпечити прийнятний рівень її ефективності, а також система процесів, в основу якої покладено принципи, процедури, заходи та дії, визначені та затверджені, з метою реалізації стратегічних установок» [10].

Так, на думку О. Равневої «механізм управління є найбільш активною частиною системи управління, що забезпечує можливість цілеспрямованого розвитку підприємства і становить сукупність засобів управління, які включають інструменти і важелі, що відповідають орієнтирам, передбачуваним наслідкам, критеріям вибору й оцінки, обмеженням і вимогам процесу розвитку підприємства з урахуванням певної стадії циклу його розвитку та організаційних і економічних методів управління, що представляють собою способи, прийоми і технології приведення в дію і використання засобів управління» [11].

Г. Козаченко розглядає організаційно-економічний механізм, як «інструмент управління, який є сукупністю управлінських елементів і способів їхньої організаційної, інформаційної, мотиваційної та правової

підтримки, шляхом використання яких, з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується досягнення певної мети заради чого, власне, і створюється відповідний механізм» [12].

На думку авторів, під організаційно-економічним механізмом управління будівельними підприємствами слід розуміти систему скоординованих організаційних та економічних елементів (правил, методів та інструментів реалізації), які відображають специфіку виробництва будівельної продукції, та їх взаємозв'язків і відповідно правил управління цими елементами з метою забезпечення високої ефективності та прибутковості діяльності суб'єкта господарювання в існуючому середовищі задля виконання поставленої стратегічної мети при врахуванні й збереженні інтересів всіх груп стейкхолдерів.

Будь який механізм управління містить у собі такі компоненти, як: принципи і задачі управління, методи, форми і інструменти управління, організаційну структуру управління, інформацію та засоби її обробки.

Формування організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами вимагає залучення та належного управління наступними ресурсами: матеріально-технічними, виробничо-технологічними, фінансовими, кадровими, інформаційними, маркетинговими.

До складових організаційно-економічного механізму управління будівельним підприємством відносяться:

- інформаційне забезпечення;
- нормативно-правове забезпечення;
- ресурсне забезпечення.

Узагальнююча схема функціонування організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами наведена на рис. 1.

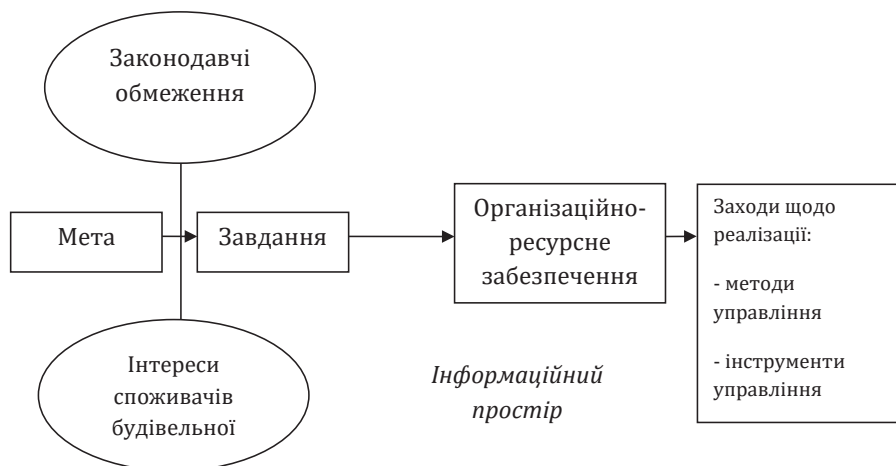

Рис. 1. Узагальнююча схема функціонування організаційно-економічного механізму управління будівельним підприємством (розроблено авторами)

Організаційно-економічний механізм управління набуває актуальності під час прийняття, обґрунтування та оцінювання управлінських рішень, формування цілей щодо отримання та розподілу прибутку, вибору ефективних шляхів їх досягнення [13].

Розглянемо більш детально організаційну та економічну складову організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами. У першу чергу, зробимо спробу надати основні елементи та характеристики організаційного механізму управління будівельними підприємствами.

До основних елементів організаційного механізму управління будівельними підприємствами відносяться: структурні, організації управління, планування, організаційно-адміністративні, кадрові, інформаційні (табл. 1).

Розглянемо економічну складову організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами, основними елементами якої є: формування стратегічного набору підприємства; система фінансового менеджменту; система виробничого менеджменту; мотивація та стимулювання персоналу (табл. 2).

Таблиця 1

Характеристика елементів організаційного механізму управління будівельними підприємствами

Елементи	Методи реалізації
Структурні (організаційна структура управління)	Формування та оптимізація органів управління Реорганізація структури управління Формування або ліквідація філій, представництв Проведення аудиту
Організація процесу управління	Розподіл компетенції і повноважень між органами управління підприємством Формування системи взаємодії між органами управління підприємством Організація взаємодії між учасниками виробничо-господарських відносин Узгодження діяльності органів управління Організація прозорості підзвітності посадових осіб
Планування	Визначення головної мети Формування та реалізація стратегії Узгодження стратегічного набору підприємства з інтересами всіх зацікавлених осіб (стейкхолдерів) Розробка та впровадження цільових програм та проєктів розвитку підприємства Побудова збалансованої системи показників Розробки та реалізація бізнес-планів Оперативне планування
Організаційно-адміністративні (адміністрування та контроль управлінських рішень)	Адміністрування процесів підготовки, узгодження, затвердження та документального оформлення управлінських рішень Реалізація управлінських рішень Контроль за реалізацією управлінських рішень
Кадрові	Організація процесу підбору персоналу всіх рівнів управління Оцінювання кваліфікації та ділових якостей персоналу Формування системи оцінки роботи посадових осіб підприємства Стимулювання посадових осіб
Інформаційні	Організація процесів накопичення та обміну інформацією між органами управління та посадовими особами підприємства Здійснення стратегічного моніторингу «середовища інтересів» підприємства Формування системи захисту інформації Розробка регламентів та правил користування інсайдерською інформацією

Розроблено автором на основі [14, 15]

Таблиця 2

Характеристика елементів економічного механізму управління будівельними підприємствами

Елементи	Методи реалізації
Формування стратегічного набору підприємства	Методи стратегічного управління та планування Розробка системи економічних показників та нормативів: рівень прибутку, норма рентабельності, ефективність інвестиційних проєктів Проведення аудиту річної звітності Здійснення стратегічного та оперативного контролінгу Стратегічний моніторинг
Система фінансового менеджменту	Формування та управління капіталом Формування та використання нерозподіленого прибутку підприємства Ефективне управління активами підприємства Бюджетування Моніторинг фондового та фінансового ринку Перерозподіл фінансових ресурсів
Система виробничого менеджменту	Формування інтегрованого ефективного виробничо-технологічного ланцюга Оптимальне використання ресурсів виробництва Створення та освоєння нових видів будівельної продукції Інтенсифікація інноваційної діяльності Оперативне регулювання процесів виробництва Управління якістю Контроль за виконанням планових завдань
Мотивація та стимулювання персоналу	Методи мотивування та стимулювання посадових осіб підприємства, включаючи заохочувальні виплати, участь у прибутках та капіталі Комплекси програм для підвищення кваліфікації Матеріальні заохочення (додаткові грошові виплати) Нематеріальні заохочення (подяки і похвали) Медичне обслуговування, страхування, харчування, транспортні витрати

Розроблено автором на основі [14, 15]

Завжди, конкурентні переваги будівельних підприємств забезпечуються за умови раціонального співвідношення якості будівельної продукції та її ціни, ефективного використання всіх видів ресурсів, підвищення рівня гарантій та надійності зобов'язань забудовників, що у прикінці при використанні сучасних механізмів управління надасть можливість споживачам та стейкхолдерам отримати тій результат, який вони прагнули.

Виходячи з наведених елементів (складових) організаційного та економічного механізму управління будівельними підприємствами, можна впевнено стверджувати, що основною метою діяльності будівельних підприємств є отримання прибутку та задоволення інтересів власників капіталу.

Організаційно-економічний механізм управління будівельними підприємствами має на меті вирішити питання щодо вибору моделі стратегії розвитку будівельного підприємства, створити реальні умови щодо удосконалення процесів виробництва на основі узгодженості інтересів всіх учасників будівельного ринку.

Висновки. Проведене дослідження дозволило узагальнити проблеми та визначити перспективи формування і реалізації організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами на основі надання характеристик його основних складових.

За результатами проведеного дослідження, можна дійти висновку, що формування організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами буде сприяти успішному веденню будівельного бізнесу на основі узгодження інтересів всіх груп стейкхолдерів та впровадження ефективної системи управління всіма видами ресурсів, що у перспективі під час відбудови країни дасть новий поштовх для розуміння всіма зацікавленими особами важливість будівництва для розвитку національного господарства України.

Перспективою подальших досліджень має стати формування та реалізація ефективного організаційно-економічного механізму управління будівельними підприємствами.

Література:

1. Дмитренко В. Проблеми та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі. *Вчені записки університету «Крок»*. 2020. № 2(58). С. 120–127. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-58-120-127>.
2. Dmytrenko, V. (2020). Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpryyemstv budivelnoyi haluzi [Problems and prospects of the development of enterprises in the construction industry]. *Vcheni zapysky universytetu «Krok»* [Scientific notes of «Krok» University]. № 2(58). S. 120–127. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-58-120-127> [in Ukrainian].
3. Ісаєнко Д. Будівельний комплекс України: трансформація в умовах переходу до ринкового господарства. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/5/04.pdf> (дата звернення: 11.11.2023 р.).
4. Isayenko, D. Budivelnny kompleks Ukrayiny: transformatsiya v umovakh perekhodu do rynkovoho hospodarstva [The construction complex of Ukraine: transformation in the conditions of the transition to a market economy]. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2011-2/doc/5/04.pdf> [in Ukrainian].
5. Квасницька О. О. Сутність будівельної діяльності: теоретичний погляд. Збірник наукових праць Національного університету «Одеська юридична академія». URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom10/43.pdf> (дата звернення: 08.11.2023 р.).
6. Kvasnytska, O. O. Sutnist' budivelnoyi diyal'nosti: teoretychnyy pohlyad [The essence of construction activity: a theoretical view]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho uniwersytetu «Odeska yurydychna akademiia»* [Collection of scientific works of the National University «Odesa Law Academy»]. URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom10/43.pdf> [in Ukrainian].
7. Куйбіда В. Уроки кризи і оновлене бачення будівництва. *Дзеркало тижня*. 2010. №3 (782). URL: http://www.ssr.org.ua/content/ukr/archiv/dzerkalo_tyzhnya.pdf (дата звернення 28.11.2023).
8. Kuybida, V. (2010). Uroky kryzy i onovlene bachennya budivnytstva [Lessons from the crisis and a renewed vision of construction]. *Dzerkalo tyzhnya* [Mirror of the week]. №3 (782). URL: http://www.ssr.org.ua/content/ukr/archiv/dzerkalo_tyzhnya.pdf [in Ukrainian].
9. Троян В. І. Основні підходи до оцінки економічного потенціалу підприємств будівельної галузі в сучасних умовах господарювання. *Scientific Journal «ScienceRise»*. Харків. 2019. Вип. 8(61). С.6–9.
10. Troian, V. I. (2019). Osnovni pidkhody do otsinky ekonomichnoho potentsialu pidpryyemstv budivelnoyi haluzi v suchasnykh umovakh hospodaryuvannya [Basic approaches to assessing the economic potential of construction industry enterprises in modern business conditions]. *Scientific Journal «ScienceRise»*. Kharkiv. Vyp. 8 (61). S.6-9 [in Ukrainian].
11. Чинкуляк Н. М., Вода І. С. Формування оптимальної стратегії будівельної організації в умовах невизначеності. *Економіка промисловості*. 2009. № 5 (48). С. 83-87.
12. Chynkulyak, N. M., Voda, I. S. (2009). Formuvannya optymal'noyi stratehiyi budivel'noyi orhanizatsiyi v umovakh nevyznachenosti [Formation of the optimal strategy of the construction organization in conditions of uncertainty]. *Ekonomika promyslovosti* [Economy of industry]. № 5 (48). S. 83-87 [in Ukrainian].
13. Ушацький С., Шейко Ю., Тригер Г. Організація будівництва : підручник. Київ: Кондор, 2017. 521 с.
14. Ushatskyu, S., Sheyko, YU., Tryher, H. (2017). Orhanizatsiya budivnytstva [Organization of construction] : pidruchnyk. Kyuyiv: Kondor. 521 s. [in Ukrainian].

8. Фісуненко Н. Підходи до дослідження стану будівельної галузі. *Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16-17 лютого 2018 року)*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 40-43.

Fisunenکو, N. (2018). Pidkhody do doslidzhennya stanu budivelnoyi haluzi [Approaches to researching the state of the construction industry]. *Zabezpechennya staloho rozvytku ekonomiky: problemy, mozhlyvosti, perspektvy: materialy dopovidey Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (m. Uzhhorod, 16-17 lyutoho 2018 roku)* [Ensuring the sustainable development of the economy: problems, opportunities, prospects: materials of reports of the International Scientific and Practical Conference (Uzhhorod, February 16-17, 2018)]. Uzhhorod : Vydavnychyy dim «Helvetyka». S. 40-43 [in Ukrainian].

9. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2. Редкол.: С. В. Мочерний (відпов. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 848 с.

Ekonomichna entsyklopediya: U trokh tomakh [Economic encyclopedia: In three volumes]. T. 2. Redkol.: S. V. Mochernyy (vidpov.red.) ta in. K.: Vydavnychyy tsentr «Akademiya», 2001. 848 s. [in Ukrainian].

10. Ануфрієва Є. І., Кучерук Г. Ю. Аналіз методів технологічного оновлення авіатранспортних підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2009. № 8. С. 17–19.

Anufriyeva, YE. I., Kucheruk, H. YU. (2009). Analiz metodiv tekhnolohichnoho onovlennya aviatransportnykh pidpryyemstv [Analysis of methods of technological renewal of air transport enterprises]. *Ekonomika. Finansy. Pravo* [Economics. Finances. Law]. № 8. S. 17–19 [in Ukrainian].

11. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. 496 с.

Rayevnyeva, O. V. (2006). Upravlinnya rozvytkom pidpryyemstva: metodolohiya, mekhanizmy, modeli [Enterprise development management: methodology, mechanisms, models] : monohrafiya [monograph]. KH. : VD «INZHEK». 496 s. [in Ukrainian].

12. Козаченко Г. В., Ляшенко О. М., Ладко І. Ю. Управління великим підприємством : монографія. К.: Лібра, 2006. 384 с.

Kozachenko, H. V., Lyashenko, O. M., Ladko, I. YU. (2006). Upravlinnya velykym pidpryyemstvom [Management of a large enterprise] : monohrafiya [monograph]. K.: Libra. 384 s. [in Ukrainian].

13. Куцик П. О., Герєга О. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективною діяльністю підприємств торгівлі: теоретичний аспект. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2018. № 3. С. 99–104.

Kutsyk, P. O., Hereha, O. V. (2018). Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm upravlinnya efektyvnoy diyal'nisty pidpryyemstv torhivli: teoretychnyy aspekt [Organizational and economic mechanism of effective management of trade enterprises: theoretical aspect]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo* [State and regions. Series: Economy and entrepreneurship]. № 3. S. 99–104 [in Ukrainian].

14. Сватюк О. Р. Удосконалення управління підприємствами громадського харчування. Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01. – Економіка, організація і управління підприємствами. НУ «Львівська політехніка». Львів, 2002. 128 с.

Svatiuk, O. R. (2002). Udoskonalennya upravlinnya pidpryyemstvamy hromadskoho kharchuvannya [Improvement of management of public catering enterprises]. Rukopys. Dysertatsiya na zdobuttya naukovooho stupenya kandydata ekonomichnykh nauk za spetsialnistyu 08.06.01. – Ekonomika, orhanizatsiya i upravlinnya pidpryyemstvamy. NU «Lvivska politekhnika». Lviv, 2002. 128 s. [in Ukrainian].

15. Черпак А. Є. Сутність та складові організаційного механізму управління корпораціями. *Стратегія економічного розвитку України: збірник наукових праць* 2007. Вип. 20-21. С. 131–137.

Cherpak, A. YE. (2007). Sutnist ta skladovi orhanizatsiynoho mekhanizmu upravlinnya korporatsiyamy [The essence and components of the organizational mechanism of managing corporations]. *Stratehiya ekonomichnoho rozvytku Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats* [Strategy of economic development of Ukraine: collection of scientific works]. 2007. Vyp. 20-21. S. 131–137 [in Ukrainian].